

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА»

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

Науково-виробничий журнал

Випуск 6.1-1 (56) 2019

Видавничий дім
«Гельветика»
2019

Редакційна рада:

Білоусова С.В. – доктор економічних наук, професор; **Левківський К.М.** – кандидат історичних наук, доцент; **Шапошніков К.С.** – доктор економічних наук, професор; **Білоусов О.М.** – доктор економічних наук, професор.

Головний редактор:

Жуйков Геннадій Євгенович – доктор економічних наук, професор.

Заступник головного редактора:

Дога Валерій Семенович – доктор економічних наук, професор.

Відповідальний секретар:

Нижеголенко Катерина Сергіївна.

Редакційна колегія:

Лепьохіна Олена Ваславіївна – доктор економічних наук, доцент;

Дикий Олександр Віталійович – доктор економічних наук, доцент;

Соловйов Ігор Олександрович – доктор економічних наук, професор;

Руснак Алла Валентинівна – доктор економічних наук, доцент, професор;

Сахацький Микола Павлович – доктор економічних наук, професор;

Ботвіна Наталія Олександрівна – доктор економічних наук, професор;

Прохорчук Світлана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент;

Щаслива Ганна Петрівна – кандидат економічних наук, доцент;

Морозова Олена Сергіївна – кандидат економічних наук;

Хельмут Шрайнер – академік, Академія права і справедливості, Німеччина;

Стратан Олександр – доктор хабілітат економічних наук, професор, член-кореспондент АН Молдови.

У журналі опубліковано результати наукових досліджень з питань економіки та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а також економіки природокористування та охорони навколишнього середовища. Рекомендовано для науковців, викладачів, аспіратів, студентів, фахівців у галузі економіки, управління, права державних і місцевих органів самоврядування. Усі права захищені. Повний або частковий передрук і переклади дозволено лише за згодою автора або редакції. При передрукуванні посилатися на «Бізнес-навігатор». Редакція не обов'язково поділяє думку автора і не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

Реферативні бази даних: Index Copernicus

**Видання входить до «Переліку друкованих фахових видань,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»
на підставі Наказу МОН України від 21 грудня 2015 № 1328.**

**Рекомендовано до друку Вченою радою
Міжнародного університету бізнесу і права
(протокол № 4 від 26.12.19 р.)**

Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15586-4058ПР від 03.09.2009 року)

© Редакційна колегія, 2019

© Автори статей, 2019

ISSN 2522-4751

© ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права», 2019

Науково-виробничий журнал

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

Випуск 6.1-1 (56) 2019

Коректура • *Наталья Пирогівська*

Комп'ютерна верстка • *Вікторія Удовиченко*

Засновник і видавець:

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний університет бізнесу і права».
Адреса редакції: 73039, Україна місто Херсон, вулиця 49 Гвардійської Дивізії 37-А
E-mail редакції: editor@business-navigator.ks.ua; Web site: www.business-navigator.ks.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 27,90

Підписано до друку: 28.12.2019 р. Замов. № 0220/63. Наклад 100 прим.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а

Телефон +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Слісєєва Л.В. ВЗАЄМОВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	9
Ломачинська І.А., Кесарь Я.П. ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БАНКІНГУ.....	13
Мислюк В.С. ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ДИЗАЙНУ ВНУТРІШНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	19

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Дугієнко Н.О., Бондаревська О.А. РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ РИНКУ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	24
Желібо Є.П., Сагайдак Ю.А., Харченко Т.Б. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	29
Косіченко І.І. МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ КОНКУПЕРАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВИХ ФОРМАТІВ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНСАЛТИНГОВОЇ ІНДУСТРІЇ.....	34
Лизун М.В., Ліщинський І.О. ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ.....	39
Любчик К.Л. ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ МЕДІАІНДУСТРІЇ У СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ.....	45

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Ананійчук Ю.В. ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	51
Бортнік Н.В. ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	56
Братусь Г.А. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	61
Кравченко С.І. ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ ІМПЕРАТИВІВ ЕФЕКТИВНОГО ЇЇ РОЗВИТКУ.....	66
Кравчук Н.О. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУСПІЛЬСТВА.....	71
Лагодієнко Н.В. ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	76
Левченко Я.С. ОПРЕДЕЛЕНИЕ «КРИТИЧЕСКИХ СОСТАВЛЯЮЩИХ» ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ МОСТОСТРОЕНИЯ УКРАИНЫ.....	87
Лойко Д.М. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ В УКРАЇНІ: ІННОВАЦІЙНІ ЗМІНИ У ПОВЕДІНЦІ СПОЖИВАЧІВ.....	94

Обруч Г.В. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	99
Піріашвілі О.Б. НАПРЯМИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ.....	106
Познякова О.О. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ.....	114
Робул Ю.В. ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ ЯК МАРКЕТИНГОВОЇ СИСТЕМИ.....	119
Шапошнікова І.О. ВИЗНАЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОВОБУДОВ.....	124
Юхновська Ю.О. ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР».....	131
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
Білянський Ю.О. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР.....	136
Васильченко Л.С. РОЗВИТОК ІНТЕГРОВАНИХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИНЦИПИ ТА ФАКТОРИ.....	143
Ватченко О.Б., Шаранов Р.С. ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ «КРИЗА» У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	147
Головаш О.В. СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ»: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА.....	153
Григорчук Т.В., Тадля О.М. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ СУБ'ЄКТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ.....	157
Довгань Л.П., Клішина М.С. ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ І ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ВАРТОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»).....	163
Дячков Д.В. ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	172
Занора В.О. ПРОЕКТНЕ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ТА РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ, ОРГАНІЗАЦІЙ, УСТАНОВ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	178
Зубков С.О. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ СФЕРИ ХАРЧУВАННЯ	183
Каліна І.І. ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГУ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	188
Капінус Л.В., Гулька В.І., Бєлова Т.Г. МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ НА ОНЛАЙН-РИНКУ.....	194
Кобченко М.Ю. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	200
Мозгова Г.В., Мозгова А.Д., Беякова К.С. ЕЛЕКТРОННІ МАЙДАНЧИКИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ДЖЕРЕЛО МАРКЕТИНГОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕРНЕТІ.....	208

Пилипенко А.А., Пилипенко С.М. ОЦІНЮВАННЯ ЗРІЛОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНЬ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	216
Savchenko Olga, Turan Ugur RESEARCH OF THE IMPACT OF THE ENERGY MANAGEMENT CONDITION ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN COUNTRIES	222
Свістунов О.С. ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	230
Сигида Л.О., Ілляшенко А.Г. ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕРЕЖІ «АПТЕКА НИЗЬКИХ ЦІН».....	234

CONTENTS

ECONOMICS AND HISTORY OF ECONOMIC IDEA

Yelisieieva Liudmyla

INFLUENCE OF SOCIAL CAPITAL AND STATE INSTITUTIONS
IN THE CONDITIONS OF INFORMATION AND NETWORK ECONOMY.9

Lomachynska Iryna, Kesar Yana

ECONOMICS OF BEHAVIOUR AND ITS IMPACT
ON THE DEVELOPMENT OF BANKING.....13

Mysyliuk Vlada

REVIEW OF RESEARCH AND ACTUALIZATION
OF THE ISSUES OF ORGANIZATIONAL DESIGN DEVELOPMENT
OF INTERNAL CORPORATE ENTREPRENEURSHIP.....19

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Duhiienko Natalia, Bondarevska Oleksandra

THE ROLE OF THE GOVERNMENT IN THE FORMATION
OF THE LAND MARKET AMID GLOBALIZATION
OF THE UKRAINIAN ECONOMY.....24

Zhelibo Eugene, Sagaydack Julia, Kharchenko Tetiana

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF TRADE
AND ECONOMIC RELATIONS IN MODERN CONDITIONS.....29

Kosichenko Irina

MECHANISMS OF FUNCTIONING OF MODERN
COMPETITION-NETWORK FORMATS
OF THE GLOBAL CONSULTING INDUSTRY.....34

Lyzun Mariia, Lishchynskyy Ihor

TRENDS OF TRANSNATIONAL BANKS' CREDIT ACTIVITY.....39

Lyubchik Katerina

THE EVOLUTIONARY NATURE OF THE METHODOLOGY
OF MEDIA INDUSTRY RESEARCH IN THE WORLD SPACE.....45

ECONOMY AND NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT

Ananiichuk Yuliia

INFRASTRUCTURE SUPPORT IN THE DEVELOPMENT
OF AGRARIAN ECONOMY SECTOR.....51

Bortnik Natalia

PENSION INSURANCE: FOREIGN EXPERIENCE
AND POSSIBILITIES OF APPLICATION IN UKRAINE.....56

Bratus Hanna

INTELLECTUAL PROPERTY IN THE CONTEXT
OF DEVELOPMENT OF A POST-INDUSTRIAL SOCIETY.....61

Kravchenko Sergey

IMPROVING THE REGULATORY FRAMEWORK OF THE UKRAINE'S NATIONAL INNOVATION
SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE BASIC IMPERATIVES OF ITS EFFECTIVE DEVELOPMENT.....66

Kravchuk Nataliia

PROBLEMS OF FORMATION OF INTELLECTUAL SOCIETY OF SOCIETY.....71

Lagodiienko Nataliya

FORMATION OF INSTITUTIONAL ENVIRONMENT
OF AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY.....76

Levchenko Yaroslava

«CRITICAL COMPONENTS» IDENTIFICATION
OF FINANCIAL ENSURING OF UKRAINE'S BRIDGES BUILDING.....87

Loiko Daria

ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF CONSUMER DEMAND
IN UKRAINE: INNOVATIVE CHANGES IN CONSUMER BEHAVIOR..... 94

Obruch Hanna

FEATURES OF RAILWAY TRANSPORT PERSONNEL MANAGEMENT
IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION..... 99

Piriashvili Alexander

DIRECTIONS OF INSTITUTIONAL CHANGES
IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT..... 106

Poznyakova Oksana

RESEARCH OF THE COMPETITIVENESS OF THE DOMESTIC HOSPITALITY SPHERE..... 114

Robul Yuriy

FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF DIGITAL
MARKETING AS MARKETING SYSTEMS..... 119

Shaposhnikova Inna

DETERMINING THE COMMERCIAL POTENTIAL OF NEW BUILDINGS..... 124

Yukhnovska Julia

THEORETICAL APPROACH TO THE DEFINITION
OF THE ECONOMIC CATEGORY «TOURIST CLUSTER»..... 131

ECONOMY AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES**Bilyansky Yuri**

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY
OF AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE: EUROPEAN CHOICE..... 136

Vasylchenko Lidiya

DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE INTEGRATED MARKETING
COMMUNICATIONS: PRINCIPLES AND FACTORS..... 143

Vatchenko Oleksandra, Sharanov Roman

THE GENESIS OF THE CONCEPT OF «CRISIS»
IN THE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS..... 147

Holovash Olena

STRATEGIC POTENTIAL OF MORTGAGE
OF THE HEALTH OF HEALTH'S "UKRZALIZNITSYA": UNDERSTOOD STRUCTURE..... 153

Hryhorchuk Taras, Tadia Aleksander

DIVERSIFICATION IN THE MANAGEMENT SYSTEM
OF THE SUBJECT DEALING IN SOCIO-CULTURAL FIELD..... 157

Dovgan Ludmila, Klishina Marina

USING TECHNIQUES AND TOOLS OF FINANCIAL MANAGEMENT
TO ENSURE AN INCREASE IN THE VALUE OF CORPORATE RIGHTS
(FOR EXAMPLE, JSC "ARCELORMITTAL KRIVROY ROG")..... 163

Diachkov Dmytro

CHARACTERIZATION OF MODERN THREATS TO THE INFORMATION
SECURITY MANAGEMENT SYSTEM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES..... 172

Zanora Volodymyr

PROJECT MANAGEMENT OF POTENTIAL AND DEVELOPMENT
OF INDUSTRIAL ENTERPRISES, ORGANIZATIONS, INSTITUTIONS:
FEATURES AND PROBLEM ASPECTS..... 178

Zubkov Serhii

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY
OF FOOD SPHERE ENTERPRISES' MANAGEMENT PROCESSES..... 183

Kalina Iryna

INNOVATIVE MARKETING INSTRUMENTS IN THE AGE OF DIGITALIZATION..... 188

Kapinus Larysa, Hulka Viktoriia, Belova Tetiana

MARKETING TECHNOLOGIES OF E-SHOPS AND ONLINE-MARKET 194

Kobchenko Mikhailo	
FORMING OF MODEL OF EFFECTIVE LAND USE OF AGRARIAN ENTERPRISES.....	200
Mozgova Galyna, Mozgova Anastasia, Beliakova Kateryna	
ELECTRONIC PUBLIC PROCUREMENT SITES AS A SOURCE OF MARKETING INFORMATION IN THE INTERNET.....	208
Pylypenko Andriy, Pylypenko Svitlana	
THE LOGISTICAL ACTIVITIES MATURITY LEVEL ASSESSING WITHIN THE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT OF TRADE ENTERPRISES ASSOCIATION.....	216
Savchenko Olga, Turan Ugur	
RESEARCH OF THE IMPACT OF THE ENERGY MANAGEMENT CONDITION ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN COUNTRIES	222
Svistunov Alexey	
MAIN GUIDELINES OF THE POST-INDUSTRIAL SOCIETY FOR THE FORMATION OF A NEW PARADIGM OF TECHNOLOGICAL RENEWAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	230
Syhyda Liubov, Illiashenko Anastasiia	
MARKETING ACTIVITY RESEARCH OF THE NETWORK «PHARMACY OF LOW PRICE».....	234

Желібо Є.П.,
доктор хімічних наук, професор
професор кафедри техногенної та екологічної безпеки,
Національний університет ДПС України

Сагайдак Ю.А.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного менеджменту та підприємництва,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Харченко Т.Б.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного менеджменту та підприємництва,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Eugene Zhelibo,
Doctor of Chemical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Commodity Science
and Technogenic and Ecological Safety,
University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin

Sagaydack Julia,
PhD, Associate Professor,
Docent Department of Environmental
Management and Entrepreneurship,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kharchenko Tetiana,
PhD, Associate Professor,
Docent Department of Environmental
Management and Entrepreneurship,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Желібо Є.П., Сагайдак Ю.А., Харченко Т.Б. Тенденції розвитку торговельно-економічних відносин в сучасних умовах. В статті висвітлено сучасний стан розвитку торговельно-економічних відносин України з іншими країнами світу. Проаналізовано основні чинники, що впливають на розвиток торговельно-економічних відносин, зокрема: соціально-економічні, політичні та соціальні чинники, що відображають розвиток вітчизняної зовнішньої торгівлі в розрізі географічної та товарної структури експорту та імпорту. Визначено, що у розвинутих країн експорт, як правило, перевищує імпорт, а в Україні останніми роками спостерігається обернена ситуація. Зроблено висновок, що країни Європейського Союзу є важливими торговельними партнерами держави. Визначено, що основними загрозами ефективного розвитку торговельно-економічних відносин є посилення політики протекціонізму, китайська експансія на світовому ринку, зміна структури ринку зайнятості. Визначено найближчі перспективи розвитку торговельно-економічних відносин України.

Ключові слова: торгівля, міжнародна торгівля, європейське співробітництво, торговельно-економічні відносини, світова організація торгівлі, глобалізація.

Желибо Е.П., Сагайдак Ю.А., Харченко Т.Б. Тенденции развития торгово-экономических отношений в современных условиях. В статье освещено современное состояние развития торгово-экономических отношений Украины с другими странами мира. Проанализированы основные факторы, влияющие на развитие торгово-экономических отношений, в частности: социально-экономические, политические и социальные, которые отражающие развитие отечественной внешней торговли в разрезе географической и товарной структуры экспорта и импорта. Определено, что в развитых стран экспорт, как правило, превышает импорт, а в Украине в последние годы наблюдается обратная ситуация. Сделан вывод, что страны Европейского Союза являются важными торговыми партнерами Украины. Определено, что основными угрозами эффективного развития торгово-экономических отношений является усиление политики протекционизма, китайская

експансія на мировому ринку, змінення структури ринку зайнятості. Визначені найближчі перспективи розвитку торгово-економічних відносин України.

Ключові слова: торгівля, міжнародна торгівля, європейське співробітництво, торгово-економічні відносини, міжнародна організація, глобалізація.

Zhelibo Eugene, Sagaydack Julia, Kharchenko Tetiana. Trends in the development of trade and economic relations in modern conditions. The article highlights the current state of development of trade and economic relations of Ukraine with other countries of the world. It is proved that for today, deepening of trade and economic relations of Ukraine, integration of its economy into the European space is a priority task of development. The main factors that have an impact on the development of trade and economic relations are analyzed, in particular: socio-economic and political, social factors reflecting the development of domestic foreign trade in terms of geographical and commodity structure of exports and imports. It is determined that in developed countries, exports tend to exceed imports, and in recent years Ukraine has seen an inverted situation, which indicates about absence of the majority of goods on the domestic market that are needed to meet the needs of the population, and the development of the Ukrainian economy today is aimed at reducing high-tech industries and orientation on the production of raw materials for export abroad. As a result of the analysis, it is established that the main problems of modern development of Ukrainian exports, which should be concentrated on the Government's efforts are: raw material nature of a large part of exports; the absence of a well-defined policy of structural changes in the material and technical base of industries and technologies of economic sectors; lack of legal basis for introduction of financial mechanisms of state support for export development; insufficient level of investment in modernization of export-oriented industries and a severe lack of new technologies; the dissemination of restrictive and protectionist practices by individual countries and leading transnational corporations; export settlement through offshore companies and tax evasion. It is concluded that the countries of the European Union are important trading partners of the country. It has been determined that the main threats to the effective development of trade and economic relationship are the strengthening policy of protectionist, Chinese expansion in the world market, and changing the structure of the employment market. The short-term prospects of development of trade and economic relations of Ukraine are determined.

Key words: trade, international trade, European cooperation, trade and economic relations, world trade organization, globalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах господарювання, орієнтації економіки України на європейський вектор розвитку, надзвичайної актуальності набувають питання підвищення ефективності торговельно-економічних відносин. Найбільшого поширення торговельно-економічні відносини набули у другій половині ХХ ст., що було викликано поглибленням міжнародного поділу праці, появою на світовому ринку нових потужних гравців, глобалізацією економічного простору та розширенням кордонів національних економік.

На сьогодні, поглиблення торговельно-економічних відносин України, інтеграція її економіки до європейського простору є першочерговим завданням розвитку. Саме міжнародне співробітництво, залучення до системи міжнародного поділу праці дозволить розширити масштаби виробництва товарів і послуг, сприяти демонополізації економіки та підвищити актуальність торгівлі як інституціональної форми функціонування сфери обігу. Нині, пріоритетним вектором розвитку торговельно-економічних відносин України є відносини з країнами Європейського співтовариства (ЄС), оскільки європейський ринок збуту залишається одним з найпривабливіших щодо розвитку торговельно-економічних відносин. Також не слід забувати, що в сучасних умовах господарювання, саме торгівля є основним джерелом наповнення бюджету, що вимагає перегляду зовнішньоекономічної політики у бік посилення зовнішньоекономічних зв'язків України. Це вимагає пошуку нових можливостей співпраці на зовнішньому ринку, розробки ефективного механізму розвитку внутрішнього ринку, що має забезпечити

зростання добробуту населення, якості та рівня його життя та зміцнення економіки країни з урахуванням глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми, перспективи та особливості розвитку торговельно-економічних відносин України та світового співтовариства досліджувались багатьма закордонними та вітчизняними вченими, серед яких можна виділити таких, як Л. Алавердян, Б. Брюмер, В. Геєць, К. Зайцева, А. Мазаракі, Т. Мельник, Т. Осташко, Н. Ситник, Н. Пархоменко, О. Романенко, Л. Шинкарук, Г. Юркевич та інші. Сучасні аспекти розвитку міжнародної торгівлі відображено у публікаціях А. Звягіна та А. Махінової.

На думку деяких авторів, чинниками, що ускладнюють торговельні відносини між Україною та країнами ЄС є: низька конкурентоспроможність українських товарів і послуг на ринках ЄС та висока собівартість експортної продукції, кількісні обмеження торгівлі певними товарами та високі європейські стандарти і технічні регламенти, а також труднощі, пов'язані із забезпеченням національного режиму та формальностями, пов'язаними з імпортом і експортом, митною оцінкою, захистом інтелектуальної власності [5].

Сучасні дослідники наголошують, що сприйняття міжнародної торгівлі істотно змінюється, і це ставить під загрозу роботу світової організації торгівлі (СОТ) – універсальної системи, яка регламентує торговельні відносини практично всіх країн світу. Якщо досі міжнародна торгівля однозначно сприймалась як позитивне явище, що дозволяє боротися з бідністю, нести прогрес в найменш розвинені країни, то тепер в різних

країнах світу зростає невдоволення глобалізацією і відкритістю ринків для імпорту [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак, зважаючи на перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС, це питання вимагає постійного дослідження та аналізу. Так існує потреба визначення сучасних тенденцій розвитку торговельно-економічних відносин із врахування специфіки економіки України. Також нагальним питанням залишається дослідження бар'єрів, що стримують розвиток торговельних відносин з країнами Європи, Китаєм, США та іншими стратегічними партнерами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану торговельно-економічної діяльності суб'єктів господарювання в Україні та перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зовнішня торгівля як вид діяльності надає можливість різним країнам продемонструвати свої переваги; за цих умов споживачі мають великий вибір товарів, ціна та якість яких варіюється. В сучасних умовах зовнішньоекономічні зв'язки виступають засобом прискорення науково-технічного розвитку України. Міжнародну торгівлю зазвичай можна розглядати як вид взаємовідносин між країнами, що являє собою обмін товарів та послуг між різними державами, зокрема, між товаровиробниками та споживачами. Більшість країн залежить від міжнародної торгівлі прямо пропорційно своїй ресурсозабезпеченості та обсягу внутрішнього ринку [3].

До сучасних особливостей розвитку торговельно-економічних відносин у світі можна віднести: постійне збільшення обсягів світового товарообороту; збереження тенденції підвищення цін на світовому ринку; зміна географічної структури світової торгівлі; посилення ролі розвинених країн у світовому експорті (так, на долю розвинених країн припадає близько 80% товарообороту), поглиблення нееквівалентного обміну, при якому ціни на готову продукцію зростають швидше ніж на сировину та матеріали; посилення впливу міжнародних корпорацій на розвиток міжнародної торгівлі; зниження питомої ваги сировинних товарів і сільськогосподарської продукції при одночасному підвищенні частки готових виробів; зростання експорту і імпорту послуг. На думку багатьох науковців та практиків найголовнішими світовими тенденціями 2019 року, що спричинили вплив на розвиток торговельно-економічних відносин України є: розвиток світової фінансової кризи, військово-політичний конфлікт на сході України; посилення політики протекціонізму та політизація міжнародної торгівлі; суттєве збільшення частки бездокументарної міжнародної торгівлі; орієнтація на європейський вектор розвитку торговельно-економічних відносин; ратифікація нової тристоронньої торговельної угоди між Канадою, США та Мексикою. За словами першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Кубіва: “За три роки ми переорієнтували експорт з російського ринку на ринки ЄС, розширили експорт на ринки Близького Сходу, Азії, Африки та Америки. Наразі ринок ЄС в експорті товарів України за 6 місяців 2019 року становить 42%, а частка Російської Феде-

рації (РФ) складає 6,4% і постійно зменшується. Для порівняння у 2013 році частка РФ становила близько 23,7% усього експорту товарів, а майже третина продукції промисловості – 28,4% збувалася на російському ринку” [6]. Нині, європейський ринок є ключовим ринком для українського експорту. Тенденції останніх періодів свідчать, що кількість українських експортерів, які постачають свою продукцію до ЄС, постійно зростає. Сьогодні товарообіг з країнами ЄС становить 41,5% від загального торговельного обороту України (у 2017 році експорт української продукції до країн ЄС виріс на 30% та досяг рекордних 17,5 млрд. дол. Це є найвищим показником з 2012 року, коли частина України ще не була окупована). Проте, на жаль залишається від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу України, яке в першому півріччі 2019 року становило 9373,7 млн. дол., що на 65,6% більше, ніж у січні-листопаді 2018 року (від'ємне сальдо 8865,7 млн. дол.). Аналіз статистичних даних свідчить, що за січень-листопад 2019 року Україна проводила зовнішньоторговельні операції з партнерами із 173 країн світу, експортувавши товарів на суму 45963,3 млн. дол. США, або 109,4% порівняно з 2018 р. Імпорт товарів у 2018 році складає – 55337,6 млн. дол., або 106,2%. Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,83 (у 2018 р. – 0,83). Основних партнерів торговельно-економічних відносин України за 2017-2019 рр. відображено у таблиці 1 [4].

Аналіз даних Державної служби статистики України свідчить, що за січень-листопад 2019 року експорт зріс на 7% порівняно з аналогічним періодом 2018 року, а імпорт збільшився на 9,3%. Найбільшу кількість товарів і послуг з України у 2019 р. було експортовано до Китаю, при цьому відбулося зростання обсягів експорту на 71% порівняно з 2018 роком. На другому місці Польща, а на третьому – Російська Федерація, куди Україна експортувала на 3006,7 млн дол. При цьому рівень експорту до країни-агресора впав на 11,7%. Найбільш відчутно скоротився експорт із Індії (17%), США (9,6%) та Угорщиною (7%).

Аналіз товарної структури експорту дозволяє стверджувати, що Україна протягом досліджуваного періоду експортувала переважно сировину. Перші місця за обсягами займають продаж зернових культур, чорних металів, жирів та олій тваринного або рослинного походження. Щодо імпорту, то протягом січня-листопада 2019 року майже на чверть збільшився імпорт із Китаю. Саме з цієї країни Україна завозила найбільше товарів та сировини. Друге місце за кількістю імпорту посідає Російська Федерація, звідки Україна закуповує здебільшого нафту та газ, хоча загалом доля імпорту скоротилася на 1,3%. На третьому місці за обсягом імпорту посідає Німеччина. Щодо товарної структури імпорту, то в ній переважає нафта та нафтопродукти (таблиця 2).

В цілому, за 2017-2019 рр. обсяг торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу збільшився на 55%. А у 2018 році Європейський союз (ЄС) купив українських товарів більше, ніж за весь час двосторонньої співпраці. Що стосується РФ, порівнюючи з даними 2017 року, то варто зазначити, експорт товарів зменшився на 7,7 %, а імпорт – на 14,2%.

Таким чином, можна зробити висновок, що у перспективі експорт на ринки Євросоюзу буде зростати,

Таблиця 1

Обсяги експорту українських товарів та сировини за 2017 - 2019 рр.*[4]

Країна	Експорт, млн.дол.			Імпорт, млн.дол.		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Польща	2724,6	3257,5	3083,6	3453,5	3641,5	3756,2
Китай	2039,6	2200,4	3288,3	5648,9	7608,0	8395,0
Російська Федерація	3936,3	3652,7	3006,7	7204,0	8090,3	6423,2
Туреччина	2519,4	2352,0	2339,5	1262,8	1714,8	2039,1
Італія	2469,2	2628,8	2267,1	1625,3	2033,5	1831,4
Єгипет	1831,9	1556,4	2073,5	7703,2	96,0	103,8
Німеччина	1754,7	2208,5	2229,4	5445,2	5983,8	5501,6
Індія	2205,2	2175,3	1777,0	561,0	616,2	675,7
Нідерланди	1676,4	1603,1	1692,6	643,2	776,0	691,9
Угорщина	1326,2	1646,9	1452,0	1152,5	1260,9	1136,7
Білорусь	1142,9	1304,7	1426,2	3205,2	3786,0	3432,3
Іспанія	1260,3	1369,1	1299,6	579,2	636,2	772,0
США	828,7	1111,4	906,6	2524,3	2962,5	2971,0
Румунія	841,8	932,6	930,6	458,5	511,4	599,2
Чехія	715,1	878,7	863,2	869,6	1034,6	1063,6

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

**дані за січень-листопад 2019 року.

Таблиця 2

Товарна структура найбільших об'ємів зовнішньої торгівлі у 2017-2019 рр. [4]

Назва товару	Експорт, млн.дол.			Імпорт, млн.дол.		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Усього	43264,7	47334,9	45963,4	49607,1	57187,0	55337,1
Зокрема:						
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1108,7	1210,6	1171,4	731,5	917,9	68,7
II. Продукти рослинного походження	9215,7	9886,1	11664,2	1368,1	1529,2	1555,7
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4605,6	4496,5	4272,5	266,6	267,3	232,2
IV. Готові харчові продукти	2826,7	3018,6	2950,6	1935,1	2340,8	2310,1
V. Мінеральні продукти	3947,7	4339,6	4529	12504,7	292,5	12010,1
VI. Деревина та вироби з деревини	1205,9	1494,6	1312,2	250,4	303,9	280,1
VII. Недорогоцінні метали та вироби з них	10124,6	11633,1	9606,1	3012,7	3575,1	3374,2
VIII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	625,8	669,6	799,0	4125,8	4553,2	5632,1
IX. Різні промислові товари	721,1	826,3	805,1	719,9	868,5	894,1

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

**дані за січень-листопад 2019 року.

оскільки це найбільші ринки країн-сусідів України. Також, вихід українських товарів на ринки ЄС передбачає підвищення якості продукції до вимог міжнародних стандартів, що вимагатиме вдосконалення технологічної та виробничої бази українських товаровиробників. Крім того, ЄС є значним джерелом інвестицій для технологічної модернізації та економіки України. В той же час, найбільшими загрозами ефективному розвитку торгово-економічних відносин України є:

Посилення політики протекціонізму та політичне забарвлення міжнародних відносин та міжнародної торгівлі. Процеси глобалізації призвели до посилення політики протекціонізму, яка набуває загрозливого характеру. В умовах зміцнення позицій Китаю на зовнішніх ринках можна очікувати подальший перехід

до загального протекціонізму. Уряд США та Уряди інших країн в усьому світі вже почали створювати нові тарифні та нетарифні бар'єри для іноземних компаній. Протекціонізм матиме негативний економічний вплив на українських експортерів. Підвищення вимог до імпортованої продукції, встановлення тарифних та нетарифних обмежень та прийняття нових законодавчих актів змусить українські підприємства диверсифікувати експорт, створювати торгові компанії та власні виробничі підприємства в ЄС, Китаї, США.

Впровадження принципів без документарної міжнародної торгівлі. Передусім пов'язане з поширенням блокчейн-технологій, як принципово нового підходу до розвитку міжнародної торгівлі. На думку [1] розвиток законодавства в цій сфері не встигає за розви-

тком технологій. Проте, в українському законодавстві відсутня нормативна база для впровадження блокчейн-технологій в практику діяльності підприємств. Враховуючи їх поширення в міжнародній практиці урядом країн потрібно визнати та розвивати блокчейн-системи в міжнародній торгівлі й банківській практиці.

Зміна тенденцій на ринку праці і зайнятості. Розвинуті торговельно-економічні відносини є інструментом боротьби з бідністю, технологічного прогресу та економічного розвитку. Проте, в умовах посилення глобалізації та відкритості ринків для імпорту можливий перерозподіл зайнятого населення. Насамперед, розвиток торгівлі призведе до перерозподілу працівників зі сфери сільського господарства в індустріальне виробництво, а потім – у сферу обслуговування.

Загроза китайської експансії на міжнародних ринках. Як вже було зазначено, протягом останніх років Китай вийшов на перше місце серед торговельних партнерів України. При цьому динаміка останніх років свідчить про те, що надалі ця тенденція буде зберігатись. І хоча стрімке зростання торгівлі з КНР притаманне багатьом країнам Євросоюзу, її частка в зовнішній торгівлі України вже значно вища, ніж у сусідніх Польщі, Білорусі, Молдові. В той же час, китайський ринок є закритим для експортоорієнтованих галузей промисловості України.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З розвитком суспільства та національних економік зростає увага до торговельно-економічних відносин між різними країнами. Зовнішня торгівля та торговельно-економічні відносини формують макроекономічні показники країни, стимулюють інноваційну та інвестиційну сфери,

підвищують рівень зайнятості та добробут населення. Таким чином, розробка перспективних напрямів щодо її розвитку набуває все більшої актуальності. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що в царині зовнішньої торгівлі переважає негативне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, зниження експорту та погіршення його структури, зростання імпортозалежності країни. В той же час, аналіз тенденцій та закономірностей розвитку зовнішньої торгівлі України та чинників, що їх викликали, дає змогу визначити основні перспективи її подальшого розвитку. На жаль, найближчими роками не можна очікувати суттєвої зміни структури експорту та досягнення позитивного сальдо платіжного балансу. Також і надалі буде зберігатись переважання імпорту над експортом по багатьох товарних позиціях, особливо імпорту енергоносіїв. В той же час, слід очікувати появу нових суб'єктів торгівлі на міжнародних ринках. Таким чином, міжнародна торгівля є засобом, який країни світу застосовують для розвитку і поглиблення спеціалізації своїх економік, підвищення продуктивності праці та ефективного використання своїх ресурсів. Ефективний розвиток торговельних відносин сприятиме розширенню участі країн у міжнародному поділі праці й одержання доступу до нових технологій, збільшенню ринків збуту, розвитку й удосконаленню методів конкуренції, поширенню інформації й формуванню нових знань, стимулюючи, таким чином, загальносвітове економічне зростання і людський розвиток. Чи зможуть українські підприємства зайняти гідні позиції на світовому ринку залежить від виваженої політики уряду щодо стимулювання власного виробництва та розвитку інноваційного потенціалу виробників.

Список використаних джерел:

1. Звягін А. Міжнародна торгівля: тенденції 2019 року. *Юридична газета online*: веб-сайт. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mizhnarodna-torgivlya-tendenciyi-2019-roku.html> (дата звернення: 03.01.2020).
2. Махінова А. Світова торгівля перед новими викликами: що турбує експертів СОТ. *Європейська правда*: веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/10/4/7071800/> (дата звернення: 30.12.2019).
3. Оппельд Л.І. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі України в післякризовий період. *Економіка і регіон*. 2011. № 4(31). С. 93–98.
4. Статистичні матеріали офіційного сайту Ukrstat.org – публікація документів Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2020).
5. Ситник Н., Юркевич Г. Сучасний стан розвитку торговельно-економічних відносин України з Європейським союзом. *Young Scientist*. 2018. № 2(54). С. 417–420.
6. Україна посилює торгівлю з ЄС. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bf578f2a-9202-41ed-ae1d-1cfe2e209781&title=UkrainaPosiliuTorgivliuZs> (дата звернення: 22.01.2020).

References:

1. Zviahin A. (2019) Mizhnarodna torhivlia: tendentsii 2019 roku [International trade: 2019 trends]. *Yurydychna hazeta online* (electronic journal). Available at: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mizhnarodna-torgivlya-tendenciyi-2019-roku.html> (accessed 03 January 2020).
2. Makhinova A. (2017) Svitova torhivlia pered novymy vyklykamy: shcho turbuie ekspertiv SOT [World Trade in the Face of New Challenges: What Worries WTO Experts]. *Yevropeiska Pravda* (electronic journal). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/10/4/7071800/> (accessed 30 Desember 2020).
3. Oppeld L.I. (2011) Tendentsii rozvytku mizhnarodnoi torhivli ukrainy v pislakrizovyi period [Trends in the development of Ukraine's international trade in the post-crisis period]. *Economy and region*, vol. 4(31), pp. 93–98.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) *Statystychni materialy ofitsiinoho сайtu Ukrstat.org*. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 22 January 2020).
5. Sytnyk N., Yurkevych H. (2018) Suchasnyi stan rozvytku torhovelno-ekonomichnykh vidnosyn ukrainy z Yevropeiskym soiuзом [The current state of development of trade and economic relations between Ukraine and the European Union]. *Young Scientist*, vol. 2(54), pp. 417–420.
6. Ukraina posyliuie torhivliu z YeS (2019) [Ukraine is stepping up trade with the EU]. Available at: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bf578f2a-9202-41ed-ae1d-1cfe2e209781&title=UkrainaPosiliuTorgivliuZ> (accessed 22 January 2020).